

Dünyanı hədələyən yeni təhlükə Bakıda müzakirə olunacaq...

Ramil Quliyev

Bəllidir ki, qlobal temperatur insan fəaliyyəti sayəsində artır. Bu da daha sürətli istilik dalğaları və dəniz səviyyəsinin artımına rəvac verir. İqlim dəyişmələri sahəsində beynəlxalq ekspertlərin qiymətləndirmələrinə görə, yaxın onilliklərdə, çox güman ki, vəziyyət pisləşəcək, lakin təcili hərəkətlər iqlim dəyişmələrinin ən pis nəticələrini məhdudlaşdırmağa bilər.

Xatırladaq ki, bu ilin noyabrında iqlim dəyişmələrini və onun planetimizə təsirini müzakirə etmək üçün dünyanın müxtəlif ölkələrindən ekspertlər ölkəmizdə toplaşacaqlar. Onlar qlobal istiləşmə ilə bağlı problemlərin mümkün həll yollarını müzakirə edəcək, tədqiqat və təcrübələrini bölüşəcək, həmçinin bu prosesin fəsadlarını yumşaltmaq və yeni şəraitə uyğunlaşmaq üçün birgə strategiyalar hazırlayacaqlar. Bütün bunlar dünya üçün artq həyati əhəmiyyətə malikdir. Məsələn burasındadır ki, iqlim dəyişikliyi Yer kürəsində orta temperaturlar və hava şəraitinin uzunmüddətli dəyişməsidir. İndi bu xüsusda proseslər özünü qabarıq şəkildə büruzə verir. Məsələn, təkcə bu ilin əvvəlindən ekstremal hava hadisələrinin tez-tez baş verməsi və iqlim dəyişikliklərinin güclənməsi nəticəsində 15 temperatur rekordu qırılıb. İqlim tarixçisi Maksimiliano Herreranın sözlərinə görə, ilk altı ayda misli görünməmiş rekordların sayı heyrətləndirici idi: “Bu miqdarda ekstremal istilik hadisələri indiyə qədər görülən və ya mümkün hesab edilənləri üstələyir. 2024-cü ilin fevral-iyul ayları bütün statistik göstəricilər üzrə ən yüksək dövr olub”. Bəzi günlərdə minlərlə monitorinq stansiyaları yeni aylıq maksimal və ya minimal rekordlar qırır. Gecələr yüksək temperatur o deməkdir ki, insanların və ekosistemlərin davam edən istidən özlərinə gəlmək üçün çox az vaxtı var. Məsələn, iyulun sonunda Çinin Yueyan bölgəsi gecə saatlarında görünməmiş yüksək - 32 dərəcəlik temperatura, təhlükəli dərəcədə yüksək rütubətə baxmayaraq, istidən əzab-əziyyət çəkirdi. Bütün zamanların milli rekordlarının coğrafi diapazonu heyrətamizdir. Meksika iyunun 20-də Tepaçədə 52 dərəcəlik zirvəsini təkrarladı. Dünyanın digər tərəfində, Kokos adalarının Avstraliya ərazisi bu il üçüncü dəfə aprelin 7-də 32,8 dərəcəyə çatdı. Lakin ən güclü istilik tropiklərdə cəmləşib. İyunun 7-də Misir Asuanda 50,9 dərəcəlik milli maksimum qeydə alınıb. Bu günlərdə Çad Fayedə 48 dərəcəlik milli rekordunu təkrarladı. Mayın 1-də Qana Navronqda 44,6 dərəcəlik yeni zirvəyə çatdı, Laos isə Tha Nqonda 43,7 dərəcəlik yeni istilik səviyyəsinə daxil oldu. Herreranın sözlərinə görə, tropiklər 15 ay ardıcıl olaraq hər gün rekordlar qırır.

Avropa İttifaqının aparıcı monitorinq agentliyi olan “Copernicus” İqlim Dəyişmələri Xidməti bu yaxınlarda bildirib ki, iyun ayı ardıcıl olaraq aylıq temperatur rekordu vuran 13-cü ay olub. Ümumdünya Meteorologiya Təşkilatı, həmçinin bu il ən azı 10 ölkədə temperaturun 50 dərəcədən yuxarı olduğunu qeyd edib.

Qeyd edək ki, iqlim Yer kürəsi tarixi boyunca dəyişib. Lakin təbii səbəblər ötən yüzilliyin xüsusilə sürətli istilənməsini şərtləndirmir. Bu yaxınlarda baş vermiş iqlim dəyişmələrinə antropogen amil səbəb olub, bu da əsasən qazıntı yanacağıının - kömür, neft və qazın evlərdə, zavodlarda və nəqliyyatda geniş istifadə edilməsinə görə baş verir. Qazıntı yanacağı yanan zaman istixana qazlarını - əsasən karbon qazını atmosferə buraxır. Bu, Yer səthinə yaxın atmosferdə artıq enerjini saxlayaraq, planetin istiləşməsinə səbəb olur. Ötən əsrin əvvəli ilə müqayisədə qlobal orta temperaturun Selsi üzrə 1,1 dərəcə artması o qədər də böyük problem kimi görünməyə bilər. Lakin bu, ətraf mühitə böyük təsir göstərən, o cümlədən istilik dalğaları və leysanlar kimi daha tez-tez və intensiv ekstremal hava şəraiti, dəniz səviyyəsinin yüksəlməsinə kömək edən buzlaqların və buz təbəqələrinin sürətlə əriməsi, Arktikada dəniz buzunu sahəsinin kəskin azalması, okeanın istiləşməsinə səbəb olub. Bir çoxları üçün iqlim dəyişmələri temperaturun yüksəlməsi deməkdir. Lakin temperaturun artması hələ yalnız başlanğıcdır. Yer kürəsi sistemində hər şey bir-birilə əlaqəli olduğu üçün bir sahədəki dəyişikliklər digər sahələrə də təsirsiz ötüşmür. İqlim dəyişmələrinin fəsadlarına hazırda intensiv quraqlıqlar, su çatışmazlığı, güclü yanğınlar, dəniz səviyyəsinin qalxması, daşqınlar, qütb buzlaqlarının əriməsi, fəlakətə səbəb olan qasırgınlar və biomüxtəlifliyin itirilməsi daxildir, lakin bu da hələ hamısı deyil. İqlim dəyişmələri sağlamlığımıza, ərzaq məhsulları yetişdirmə qabiliyyətimizə, yaşayış yerlərimizə, təhlükəsizliyimizə və işimizə təsir edə bilər. Kiçik ada dövlətlərində və digər inkişaf etməkdə olan ölkələrdə yaşayan insanlar iqlim dəyişmələrinə qarşı daha həssasdır. Dəniz səviyyəsinin qalxması və duzlu suyun əraziləri basması kimi hadisələr bütöv icmaların başqa yerlərə köçməsinə səbəb olub, uzunmüddətli quraqlıq isə insanları aclıq təhlükəsi ilə üz-üzə qoyur. Gələcəkdə hava şəraiti ilə bağlı məcburi köçkünlərin sayının artacağı gözlənilir. Problemin çözümləri istiqamətində böyük dəyişikliklər hökumətlərdən və biznes dairələrindən irəli gəlməlidir, lakin fərdlərdən olan kiçik dəyişikliklər də kömək edə bilər: daha az uçmaq; daha az enerji sərf etmək; ev izolyasiyasını və enerji səmərəliliyini artırmaq; elektrik avtomobillərinə keçmək və ya avtomobilsiz yaşamaq; qaz mərkəzi isitmə sistemini istilik nasosları kimi elektrik sistemləri ilə əvəz etmək; həmçinin, digər müvafiq addımlar atmaq. Bütün bunlara COP29 zamanı xüsusi diqqət olunacaq.